

СУДОВІ ВИТРАТИ В РАЗІ ВИЗНАННЯ ОСОБИ НЕДІЄЗДАТНОЮ

COSTS IN RECOGNIZING A PERSON INCOMPETENT

Плева В.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

Мазур В.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

У статті авторами звернено увагу на з'ясування поняття та порядку визнання осіб недієздатними за законодавством України, оскільки особа, за наявності відповідного обсягу цивільної дієздатності, може самостійно діяти в цивільному обігу. Одним з основних факторів, що впливають на дієздатність фізичної особи, є стан її психіки.

Авторами охарактеризовано особливості судових витрат у процесі визнання особи недієздатною відповідно до чинного законодавства, а також досліджено законодавство та досвід минулих років, проаналізовано судову практику із зарахування витрат на і за рахунок держави.

Найбільше уваги приділялося порівняльно-правовій характеристиці норм Цивільного процесуального кодексу України із Законом України «Про судовий збір», але не лишилися без уваги інші нормативно-правові та підзаконні акти, а також проаналізована думка науковців.

Нині триває впровадження судової реформи, відбувається узгодження судочинства України з європейськими стандартами за загальноправовими принципами, тому в статті автори пропонують відповідні зміни до чинного законодавства, щоб узгодити їх та в майбутньому уникнути спірних питань на практиці під час розгляду справ.

Стаття присвячена дослідженню дефініції «особа з інвалідністю», адже законодавством передбачено, що законні представники можуть звільнятися від сплати судового збору під час розгляду справ в інтересах недієздатних осіб з інвалідністю. Не залишилися і поза увагою питання щодо причин, порядку та критеріїв встановлення інвалідності як міри втрати здоров'я, також з'ясоване поняття та порядок проведення медико-соціальної експертизи, яка проводиться для осіб, що звертаються для встановлення інвалідності.

Цивільним процесуальним кодексом України передбачено, що недієздатність встановлюється судом та при цьому є вказівка на строк дії такого рішення і він не може перевищувати двох років, тому автори приділили увагу і розгляду проблемних питань, які стосуються строку дії рішення про визнання фізичної особи недієздатною.

Ключові слова: фізична особа, цивільно-процесуальне законодавство, судовий збір, недієздатність, рахунок держави.

The authors draw attention to clarifying the concept and procedure of recognition of persons incapacitated under the legislation of Ukraine, since a person, if there is an appropriate amount of civil capacity, can act independently in civil circulation. One of the main factors that affect the ability of an individual is the state of his psyche.

The authors describe the peculiarities of court costs in the recognition of a person incapacitated in accordance with the current legislation, as well as the legislation and experience of the past years, analyze the case law on crediting costs to and at the expense of the state.

The most attention was paid to the comparative legal characterization of the rules of the Civil Procedure Code of Ukraine with the Law of Ukraine "On Judicial Fee", but other regulatory and legal acts, as well as the opinion of scientists, were not ignored.

Currently, judicial reform continues to be implemented, Ukraine's judiciary is being brought to European standards in line with general legal principles, so the authors propose appropriate changes to the current legislation to bring them into line with each other and to avoid any controversial issues in the future. may occur in practice when dealing with cases. The article is devoted to the study of the definition of "person with disability", the procedure and criteria for establishing disability as a measure of health loss, as well as the concept and procedure for conducting medical and social examination.

The article focuses on exploring the definition of "person with disability" because the law provides that legal representatives may be exempted from paying court fees when dealing with cases of incapacitated persons with disabilities. The questions about the causes, procedure and criteria for establishing disability as a measure of health loss were also left unclear, as well as the concept and procedure of conducting medical and social examination conducted by persons applying for disability.

The Code of Civil Procedure of Ukraine stipulates that incapacity is established by a court and is an indication of the validity of such a decision and it cannot exceed two years.

Key words: natural person, civil procedure law, court fee, incapacity, state account.

Постановка проблеми. Особа, за наявності відповідного обсягу цивільної дієздатності, може самостійно діяти в цивільному обігу. Цивільна дієздатність передбачає здатність фізичної особи розуміти значення своїх дій та здатність керувати ними. Одним з основних факторів, що впливають на дієздатність фізичної особи, є стан її психіки. У житті складаються різні ситуації, буває так, що люди можуть страждати на різні психічні захворювання, а потреба в захисті їхніх особистих немайнових та майнових прав виникає, тому може стати необхідним визнання таких осіб у судовому порядку недієздатними і призначення їм законного представника, а саме опікуна, який в майбутньому буде діяти в інтересах недієздатної особи і під час звернення до суду за захистом порушених чи оспорюваних прав буде сплачувати судовий збір за розгляд справи.

Метою статті є здійснення порівняльно-правового аналізу та характеристики судових витрат у процесі визнання особи недієздатною за українським законодавством.

Стан опрацювання. Дослідженням питань визнання фізичної особи недієздатною займалися такі науковці, як С.О. Короед, О.В. Дзера, Р.А. Майданик, О.В. Михальнюк, Н.С. Кузнецова та інші.

Виклад основного матеріалу. Фізична особа може бути визнана недієздатною у передбачених законом випадках, а саме: відповідно до ст. 39 Цивільного кодексу України такі заходи застосовуються у зв'язку з тим, що вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними [1].

Фізична особа визнається недієздатною виключно судом у порядку, передбаченому ст.ст. 295–300 Цивільного процесуального кодексу України [2; 3, с. 273].

Окремі узагальнення та роз'яснення щодо застосування норм законодавства про визнання фізичної особи недієздатною містяться також у Постанові Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про

визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним» від 28 березня 1972 р. [4].

Нас найбільше цікавить характеристика положень ч. 2 ст. 299 Цивільного процесуального кодексу України, в якій зазначається, що судові витрати, пов'язані з провадженням справи про визнання фізичної особи недієздатною, відносяться на рахунок держави [2].

Закон України «Про судовий збір» [5] визначає правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору. Тобто під час розгляду судом справ про визнання фізичної особи недієздатною питання сплати судового збору врегульовується нормами вищевказаного Закону.

Одразу виникає питання: чому в ч. 2 ст. 299 в нормі вказується, що судові витрати відносяться на рахунок держави? У процесі судового розгляду справ окремого провадження та і загалом інших видів провадження витрати зараховуються не до державного бюджету? За положеннями ч. 1 ст. 9 Закону України «Про судовий збір», збір сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України.

Тобто в усіх видах провадження будь-який судовий збір під час судового розгляду справ перераховується до державного бюджету або, як зазначено в Цивільному процесуальному кодексі України, «на рахунок держави».

Мабуть, для з'ясування вказівки на положення в частині статті «на рахунок держави» необхідно дослідити та проаналізувати положення Цивільного процесуального кодексу 1963 р., який втратив чинність. У ньому в ч. 2 ст. 259 вказувалося, що судові витрати по провадженню справи про визнання громадянина недієздатним відносяться за рахунок держави. Виходить, що до 18 березня 2004 р. з прийняттям Цивільного процесуального кодексу України всі витрати щодо розгляду справ про визнання особи недієздатною покладалися на державу. Держава, свого роду, компенсувала всі витрати за розгляд такого роду справ. Таким чином, зі вступом в дію Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. відбулася заміна словосполучень від «за рахунок держави» до «на рахунок держави», що мала би потягнути за собою певні процесуальні наслідки. На той час діяла попередня редакція Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21 січня 1993 р. [6], яка передбачала плату із заяв (скарг) у справах окремого провадження у розмірі 0,5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (п. е ч. 1 ст. 3).

Далі за хронологією був прийнятий Закон України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 р., прийняття якого передбачало скасування оплати державного мита по судових справах, що розглядаються авторами в статті і до 22 травня 2015 р. (поки не виключили п. 9 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір»), судовий збір не справлявся за подання заяви про визнання фізичної особи недієздатною.

Таким чином, судові витрати, пов'язані з провадженням справи про визнання фізичної особи недієздатною, періодично зараховувалися то на рахунок держави, то навпаки, здійснювалися за рахунок держави.

На нашу думку, враховуючи положення нинішнього чинного цивільно-процесуального законодавства, все ж таки положення ч. 2 ст. 299 Цивільного процесуального кодексу України варто було би викласти у відповідній редакції, як наприклад, те, що судові витрати, пов'язані з провадженням справи про визнання фізичної особи недієздатною, стягуються в порядку, встановленому Законом.

Хотілося б звернути увагу на Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України за загальною редакцією С.О. Короеда 2016 р. [7, с. 210]. Коментуючи ст. 240 Цивільного процесуального кодексу України, автори вказують: «Відповідно до Порядку сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, за подачу заяви, яка розглядається в порядку окремого провадження, заявник повинен сплатити витрати

в розмірі 30 гривень. Судовий збір сплачується у розмірі 0,1 розміру мінімальної заробітної плати. Визначені витрати покладаються на державу, яка в подальшому повинна відшкодувати їх заявнику. Однак у разі, коли судом буде встановлено, що, подаючи заяву, заявник діяв із недобросовісних мотивів та без достатніх на це підстав».

Надаючи коментар вищевказаної статті у 2016 р. автори здійснили посилання на Порядок сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, при цьому не звернувши увагу, що цей нормативно-правовий акт втратив чинність ще у 2011 р. З другого речення випливає, що витрати покладаються на державу, які ще і в подальшому вона має відшкодувати їх заявнику. Недоречно було би вказати, що згідно з нормами Цивільного процесуального кодексу України витрати, пов'язані з провадженням справи про визнання фізичної особи недієздатною, відносяться на рахунок держави, але відповідно до норм чинного спеціального законодавства (Закон України «Про судовий збір») в подальшому вона (держави) має відшкодувати їх заявникові. Третє речення можна вважати таким, яке не доведене до логічного кінця, має незавершену думку. Тільки добре орієнтуючись у матеріалі, можна зрозуміти, що автори мали на увазі посилання на ч. 3 ст. 299 Цивільного процесуального кодексу України, в якій вказано: «Суд, установивши, що заявник діяв недобросовісно без достатньої для цього підстави, стягує із заявника всі судові витрати».

Проаналізувавши вибірково рішення судів у справах про визнання фізичної особи недієздатною з Єдиного реєстру судових рішень у період з 2004 р. по 2011 р. (до прийняття Закону України «Про судовий збір») та й взагалі до 2018 р. не містять інформації щодо зарахування витрат або «за» або «на» користь держави. Тільки в деяких рішеннях за 2019 р. можна знайти в резолютивній частині вказівку на те, що «судові витрати віднести на рахунок держави» (наприклад, Рішення Святошинського районного суду м. Києва ун. № 759/11595/19, пр. № 2-о/759/482/19 від 24 липня 2019 р.).

Ще у процесі написання статті нам хотілося би звернути увагу на положення ст. 5 Закону [5] «Пільги щодо сплати судового збору», а саме на п. 9 ч. 1, в якому зазначається, що законні представники недієздатних осіб з інвалідністю звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

Так, дійсно, ч. 1 ст. 60 Цивільного кодексу України [1] твердить: «Суд встановлює опіку над фізичною особою у разі визнання її недієздатною і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування», а ч. 1 ст. 300 Цивільного процесуального кодексу України [2] вказує, що суд, ухвалюючи рішення про визнання фізичної особи недієздатною, встановлює над нею опіку і за поданням органу опіки та піклування призначає опікуна.

Згідно з ч. 2 ст. 242 Цивільного кодексу України опікун є законним представником фізичної особи, визнаної недієздатною [1].

Але досить цікавим є положення законодавця щодо словосполучення «недієздатних осіб з інвалідністю». З положень Закону [5] випливає, що законні представники можуть звільнитися від сплати судового збору під час розгляду справ в інтересах недієздатних осіб з інвалідністю.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [8] особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що під час взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Ст. 3 передбачає, що інвалідність як міра втрати здоров'я визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Відповідно до п. 1 ч. 3 Положення про медико-соціальну експертизу [9] медико-соціальна експертиза проводиться особам, що звертаються для встановлення інвалідності, за направленням лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я після проведення діагностичних, лікувальних і реабілітаційних заходів за наявності відомостей, що підтверджують стійке порушення функцій організму, зумовлених захворюваннями, наслідками травм чи вродженими вадами, які спричиняють обмеження життєдіяльності.

Відповідно до Інструкції про встановлення груп інвалідності [10] медико-соціальну експертизу проводять фахівці медико-соціальних експертних комісій. Причини та критерії встановлення інвалідності визначені в Положенні про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. [11].

Як зазначалось на початку, недієздатною є особа, яка внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Відповідно до Інструкції про встановлення груп інвалідності [9] до переліку захворювань, дефектів, необоротних морфологічних станів, порушень функцій органів та систем організму, за яких група інвалідності встановлюється без строку переогляду, зараховують психічні розлади зі стійкими, значно вираженими психопатологічними синдромами (деменція; олігофренія; ідіотія, імбецильність; слабоумство внаслідок шизофренії та епілепсії) (п. 3.1.3 Інструкції). Тобто впливає, що всі недієздатні – інваліди, але не всі інваліди є недієздатними особами, як відмінність недієздатність встановлюється в судовому порядку, а інвалідність надається фахівцями МСЕК.

З вищевикладеного впливає такий розвиток подій: 1) заінтересована особа звертається до суду про визнання фізичної особи-інваліда недієздатним, за що сплачує судовий збір відповідно до Закону України «Про судовий збір» 0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) спочатку в судовому порядку визнає фізичну особу недієздатною, при цьому сплачує судовий збір, далі проходить процедуру отримання та встановлення групи інвалідності без строку переогляду, а потім вже в майбутньому опікун матиме підстави для звільнення від сплати судового збору. Тобто виходить, що у всіх випадках буде сплачуватися судовий збір за розгляд справи про визнання особи недієздатною і тільки вже, коли особа буде визнана недієздатною і встановлена група інвалідності, як вказує законодавець, «недієздатні особи з інвалідністю» матимуть змогу звільнитися від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

Розглядаючи це питання, хотілося б охарактеризувати ч.ч. 6, 7 ст. 300 Цивільного процесуального кодексу України [2], де вказано, що строк дії рішення про визнання фізичної особи недієздатною визначається судом, але не може перевищувати двох років. Клопотання про продовження строку дії

рішення про визнання фізичної особи недієздатною має право подати опікун, представник органу опіки та піклування не пізніше ніж за п'ятнадцять днів до закінчення строку, визначеного у два роки. Тоді виходить таке: 1) якщо особа в судовому порядку визнана недієздатною, то опікун кожні два роки звертається до суду і сплачує судовий збір; 2) якщо недієздатна особа визнана пожиттєво інвалідом, опікун чи представник органу опіки та піклування звільняється від сплати судового збору (відповідно до Закону України «Про судовий збір»). І відразу ж виникають питання: 1) навіщо опікунові кожні два роки звертатися до суду? Яка мета такого звернення? Проаналізувавши відповідні нормативно-правові акти, ми з'ясували випадки, за яких особа встановлюється інвалідом безстроково, і дійшли висновку, що всі недієздатні – інваліди; 2) якщо недієздатна особа не має статусу інваліда, який сенс звертатися до суду представнику органу опіки та піклування і чи захоче він сплачувати судовий збір? Виходить, що в тому має бути якась користь для законного представника.

Не можна не звернути і увагу на ч. 3 ст. 299 Цивільного процесуального кодексу України [2]: «Суд, установивши, що заявник діяв недобросовісно без достатньої для цього підстави, стягує із заявника всі судові витрати». З положень вище проаналізованих нормативно-правових актів випливає, що заявник, який вперше звертається до суду про розгляд справи про визнання особи недієздатною, сплачує судовий збір, а якщо фізичній особі попередньо встановлено інвалідність, заявник звільняється від сплати судового збору під час розгляду справи. Тому, можливо, необхідно було б законодавцю звернути увагу на положення цієї частини і зазначити настання будь-якого виду чи міри відповідальності (як варіант, всі судові витрати в разі недобросовісності дій заявника стягуються в подвійному розмірі чи викласти дещо інакше частину норми). Якщо ж застосовувати вказану частину до обмежено дієздатних, то їх піклувальник у будь-якому разі сплачує судовий збір.

Висновки. Нездатність фізичної особи розуміти значення своїх дій або нездатність керувати ними може бути правовою підставою для визнання її недієздатною. Визнання фізичної особи недієздатною є способом охорони та захисту прав суб'єктів цивільних правовідносин.

Нині значно підвищується необхідність наукових досліджень проблем цивільного процесуального судочинства, зокрема, питань судових витрат у разі визнання особи недієздатною. Тому і наукове вдосконалення розглянутої проблематики потребує активізації, що надає змогу забезпечити поступовість, результативність та ефективність реформ у вітчизняному судочинстві.

Поточні зміни чинного цивільного процесуального законодавства України потребують сучасного переосмислення для узгодження норм Цивільного процесуального кодексу України з іншими нормативно-правовими актами, щоб уникнути спірних питань на практиці під час судового процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-41. Ст. 356.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
3. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
4. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: Постанова Пленуму Верховного суду України від 28 березня 1972 р. URL: zakon.rada.gov.ua.
5. Про судовий збір: Закон України від 8 липня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87.
6. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. № 7-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 113.
7. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / За заг. ред. Короєда С.О. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 524 с.
8. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.
9. Положення про медико-соціальну експертизу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317.
10. Інструкція про встановлення груп інвалідності, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 5 вересня 2011 р. № 561.
11. Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317.

СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ

THE DEVELOPMENT OF THE LEGISLATION OF COERCIVE MEDICAL AID

Погребняк О.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Здійснено аналіз міжнародного законодавства про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку в контексті дієвого механізму реалізації та дотримання прав осіб із психіатричною інвалідністю. Становлення та розвиток міжнародного законодавства, яке регулює надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, засвідчив зміни щодо підходів лікування особи з використанням найменш обмежувальних заходів.

Досліджено правову природу справ про надання медичної допомоги в примусовому порядку. Розкрито поняття медичної допомоги в примусовому порядку, сформульовано умови застосування медичної допомоги в примусовому порядку.

Приділено увагу особливостям судового розгляду та вирішення справ про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку в країнах Європи, США, СНД. Окрема увага приділена дослідженню правових висновків, сформульованих Європейським Судом із прав людини в практиці зі застосування примусового медичного лікування, серед яких можна виділити розумний баланс інтересів суспільства та особи, до якої мають бути застосовані примусове лікування, найменш обмежувальні заходи при примусовому лікуванні, усвідомлена дача згоди на лікування, наявність змоги оскаржити рішення медичної установи, судові рішення. Ці правові висновки мають знайти своє закріплення в національному законодавстві та застосовуватись у правозастосовній практиці.

Досліджено процесуальні особливості судового розгляду та вирішення справ про обов'язкову госпіталізацію особи до протитуберкульозного закладу. Важливо зазначити, що обов'язковим засобом доказування факту наявності чи відсутності тяжкого психічного розладу є висновок судово-психіатричної експертизи, оскільки обставини, які підлягають встановленню у справі, містять медичний елемент і вимагають відповідних засобів доказування. Має бути надано право особистої участі в судовому засіданні особі.

Сформульовано низку висновків і рекомендацій щодо удосконалення законодавства у сфері регулювання надання медичної допомоги в примусовому порядку в Україні з урахуванням вищевказаних результатів дослідження.

Ключові слова: обмеження прав і свобод громадян, медична допомога в примусовому порядку, окреме провадження цивільного судочинства, обов'язкова госпіталізація особи до протитуберкульозного закладу, підсудність справ про надання медичної допомоги в примусовому порядку.

The analysis of international legislation on coercive psychiatric aid in the context of an effective mechanism for the implementation and observance of the rights of persons with psychiatric disabilities has been carried out. The development of international legislation on coercive psychiatric aid has proved the changes in the treatment of a person using the least restrictive measures.

The legal nature of compulsory medical care cases has been investigated. The concept of compulsory medical assistance is disclosed, the conditions for the use of compulsory medical assistance are formulated.

The problem of defining of law nature of lawsuits on coercive medical aid is researched. The concept of coercive medical aid and grounds of application have been defined.

Attention is paid to the peculiarities of court trial and rendering a judgment of legal case on coercive psychiatric aid in the countries of Europe, USA, former USSR. Attention is paid to the study of legal conclusions formulated by the European Court of Human Rights in the practice of compulsory medical treatment. Among which we can separately distinguish a reasonable balance of interests of society and the person, to which must be applied compulsory treatment, the application of the least restrictive measures in compulsory treatment, informed giving consent to treatment, the availability of an opportunity to appeal the decision of a medical institution, a court decision. These legal conclusions should be enshrined in national law and applied in law enforcement practice.

The procedural peculiarities of court trial and judgment of lawsuit on involuntary hospitalization to tubercular institution are researched. It is important to underline that only the conclusion of a forensic psychiatric examination can be the compulsory mean of proving the presence or absence of a serious psychiatric disorder since the circumstances which must be established in the case contain a medical element and require appropriate means of proof. The person whom to coercive psychiatric aid is applied must be given the right to participate in a court hearing.

A number of conclusions and recommendations concerning the perfection of legislation in the sphere of regulating applying of coercive medical aid have been formulated.

Key words: limitation of person's rights and freedoms, coercive medical aid, ex parte proceeding, involuntary hospitalization to tubercular institution, jurisdiction of civil cases concerning applying of coercive medical aid.

Україна, вступивши до Ради Європи, ратифікувала в липні 1997 р. Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод, поставила на меті узгодити законодавство України зі стандартами Ради Європи. Згідно з європейськими стандартами мають бути закріплені та гарантовані основні права та свободи людини. Серед них – право людини на свободу та особисту недоторканність. Ст. 29 Конституції України встановлює: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність». Однак у законодавстві України передбачені випадки обмеження особистої свободи, зокрема пов'язані із законним затриманням та примусовим наданням медичної допомоги особам, які страждають на психічні розлади, інфекційні захворювання і через це становлять небезпеку для себе чи оточуючих.

Актуальність вирішення низки правових проблем, що виникають у процесі примусового надання медич-

ної допомоги в примусовому порядку, пояснюється тим, що поряд із наданням медичної допомоги до особи застосовуються заходи примусу з метою попередження поширення інфекційних захворювань, а також попередження вчинення небезпечних дій зі сторони осіб, які страждають на психічні розлади, що обмежують основні права людини. Саме тому в умовах формування ефективно діючого законодавства, що має забезпечувати реальне додержання прав і свобод людини й громадянина, є актуальним питання судового захисту законних інтересів фізичних осіб при примусовому наданні медичної допомоги.

В юридичній літературі приділялась увага окремим проблемам удосконалення надання медичної допомоги в примусовому порядку. Ці питання розглядалися в працях відомих вчених України: А.П. Буценка, О.В. Землянської,